

En stenhuggarmästare berättar

GÖSTA BERGHE

Jag föddes 1912 hemma i köket på Kapellgatan. Far var stenhuggarmästare, mor hemmafru och vi var fem syskon, en syster lever fortfarande. Vi bodde i vad som nu heter kvarteret Stormen, mitt emot dåvarande Folkets Hus. De två första skolåren, småskolan, läste jag i Östra skolan, nuvarande Centralskolan.

Det var ordning och reda från början, ingen hård disciplin utan just ordning och reda. Flickorna hade sina klasser och pojkarna sina. Undervisningen i småskolan sköttes av lärarinnor. Min klass hade sin Gossen Ruda och en gång släppte han sig högt och ljudligt under morgonbönen. Vi skrattade inte, på sin höjd märktes något litet fniss. Fröken hade svårare att hålla sig för skratt. Efter genomförd morgonbön tog hon emellertid itu med syndaren, fast på ett mycket lugnt och humant sätt.

Av klasskamraterna tror jag bara Thure Hoff lever. Klassen skulle också fotograferas. Utrustningen var primitiv, men resultatet var utmärkt. Det kan jag kontrollera än idag, eftersom fotot finns kvar.

Efter småskolan fick vi flytta över till Södra skolan och där fick vi manliga lärare. Flera av dem var väl kända såsom Henning Sköld, stadens härold vid Barnens dag och andra festliga tillfällen, eller William Minnhagen som också var överlärare. Här kunde det förekomma att rottingen kom fram. En gång gjorde en av kamraterna något som var strängt förbjudet. Han satte sig vid orgeln i klassrummet, där det för tillfället inte fanns någon lärare, och spelade diverse populära stycken. Plötsligt dök Minnhagen upp i dörren. Han kunde ha ett rätt hetsigt humör, så vi undrade vad som nu skulle hända. Men han sade bara: -Den pojken är musikalisk. Pojken var Hakon Svärd, sedermera dragspelskung.

I folkskolans högre klasser började betygsjakten för att komma in i läroverket. Men det räckte inte med bra betyg. Familjen måste också ha bra ekonomi för att klara terminsavgifter och andra utgifter som hörde ihop med läroverksstudierna. På J.H. Dahls skola, Dahlskan, räckte det med bra betyg. Där gick jag i två år och förkovrade mig i ungefär samma ämnen som i läroverkets realskola.

Efter skolan skulle man välja yrke. Man kunde bli ”knodd” hos någon handlare eller lärling hos en hantverkare eller börja på fabrik. Jag började som lärling i fars stenhuggeri. Efter ett halvår var jag less på det. Istället fick

Fröken Sehlins småskoleklass i Östra skolan omkring 1920. Författaren är fyra från vänster på den nedre raden pojkar, som sitter på en bänk. Fotot är taget av slöjdlärare Nilsson med en hemmagjord kamera.

jag lärlingsplats hos juvelerare Harald Nilsson i Malmö. Det blev också en besvikelse för jag fick bara syssla med mycket enkla sysslor. Räddningen blev Malmö stads yrkesskolors konstindustriella gren. Det var en aftonskola med mycket skickliga lärare, t ex konstnären Jules Schyl, och där fick jag lära mig mycket och därför stannade jag i Malmö i åtta år.

Hos juveleraren hade jag blivit utlärd gravör, men man kunde inte försörja sig som gravör om man inte också var juvelerare och det var jag ju inte. Istället övertog jag fars stenhuggeri hemma i Kristianstad. Det var rätt nedkört, men det skulle väl gå att ändra på. Jag fick låna pengar av släktingar i Malmö och advokat Karl Klint skrev överlåtelsepapper.

Till framgångarna på stenhuggeriet hörde att Helga Trefaldighets församling antog mitt anbud att framställa en minnesvård över prosten Matheus Lundborg. Det var ont om tid för biskopen skulle inviga vården i samband med någon visitation, men vi hade en mycket skicklig stenhuggare, Karl Mellberg från Immeln, och han var klar med stenen på eftermiddagen dagen innan. Jag hade ingen möjlighet att hinna hugga inskriptionen utan fick tillbringa natten med att istället med svart färg måla vad där skulle stå. Det gick

bra. Ingen hade några anmärkningar och efteråt fraktade vi tillbaka stenen till stenhuggeriet för att göra en riktig inskription. Det ställde till förtret för ett antal ”kyrkogårdshyenor”, som inte kunde hitta minnesvården hur de än letade på Östra kyrkogården.

Så bröt kriget ut men det invercade inte på affärerna. Folk behövde fortfarande gravstenar. Själv hade jag ådragit mig en lindrig form av silikos (stendammlunga) och gjorde en likaledes lindrig form av beredskap ett halvår på Wendes artilleriregemente. Jag kom underfund med att det viktiga var att infinna sig till morgonrykten i stallet klockan sju på morgonen. Sedan hade jag tid att sköta min firma.

Ett annat stort jobb var entrén till centralhallen på lasarettet, vid nuvarande Vårdcentral Östermalm. Stadsarkitekt Per Lennart Håkanson hade ritat den, byggmästare Anton Persson skötte bygget och jag stod för de nio pelarna av granit från Sternö utanför Karlshamn. Ett monument för evärdeliga tider och en fjäder i hatten!

1972 fick jag en beställning som skulle låta tala om sig. Det var en liten sten med en underfundig text:

*Här under är
askan av en man
som hade vanan
att skjuta allt till morgondagen
dock bättrades
han på sitt
yttersta och
dog verkligen
den 31 januari 1972*

Folk som besökte stenhuggeriet undrade över texten och det fanns de som tog anstöt. När stenen lagts på Fritiof Nilsson Piratens grav på Ravlunda kyrkogård väckte den uppseende inte bara i Sverige utan också i många andra länder. Jag fick mängder av tidningsurklipp. Bra gratisreklam för en småföretagare!

En sten som min far högg står vid Norra kasern. Den restes 1913 i samband med hundraårsjubileet av Wendes artilleriregementes segrar vid Grossbeheren, Dennewitz och Leipzig. Den som lät täckelset falla var kungen själv, Gustaf V. Min far var inte inviterad till högtidligheterna och det kunde han inte komma över.

Åren gick, vi högg gravstenar och gjorde diverse jobb åt byggmästarna. Jag hade gift mig med Rut 1939 och vi är fortfarande gifta. Vi fick fyra barn, men det var bara vår dotter Eva som fortsatte i branschen. Hon blev gravör i firman och är nu gravör på Nilssons stenhuggeri i Sölvesborg. Vårt stenhuggeri sysselsatte också min bror Hans, som var delägare, och fyra-fem man ytterligare. 1977 ville tre av våra trotjänare gå i pension och det var inte helt lätt att rekrytera nytt folk på grund av silikosrisken med mera. Därför såldes stenhuggeriet till Marmor & Granit, som snart lade ned verksamheten. Fastigheten hade efter en del turer blivit vår 1945 (köpeskilling 70.000 kr, men penningvärdet var ett annat). Något år efter försäljningen av stenhuggeriet sålde vi fastigheten till grannen i kvarteret Riksens Ständer (omedelbart norr om Södra skolan) Philipson Bil AB. Huset revs omgående och tomten blev parkeringsplats.

Det har varit ett växlingsrikt liv. Som jag nämnt drabbades jag av yrkesjukdomen silikos, men jag ska fylla 94 år härnäst så det kan inte vara något svårartat fall. Annars var silikosen ett gissel för stenhuggarna. Det var starka karlar, ofta tidigare rallare som blivit kvar i Svarta bergen, diabasbrotten i nordöstra Skåne. Man slet i veckan, men man tjänade bra. På lördagen åkte man in till Kristianstad och det brukade bli stökigt på tåget hem. En av mina stenhuggare, Erik Nilsson, arbetade i sin ungdom i Svarta bergen. På en hemfärd hade konduktören varnat de uppspelta stenhuggarna, men utan resultat. Plötsligt fann de att vagnen stått stilla oroväckande länge. Den hade kopplats från i Österslöv och nu var alternativet att sova över där till nästa dag eller gå hem till Arkelstorp och andra mera avlägsna platser.

Sic transit gloria mundi.

Prosten Matheus Lundborgs gravvård på Östra kyrkogården.